

KENTLİ HAKLARI BAĞLAMINDA KENTSEL GÜVENLİK HAKKI

Abdullah TAŞTEKİN*

Öz

Bu çalışma, kentsel güvenliğin kentte yaşayanların temel bir hakkı olduğu varsayımına odaklanan teorik bir çalışmadır. Kentsel güvenliği; kent sınırları içerisinde yaşayan kişinin ya da topluluğun, ihtiyaçlarını giderirken, çalışırken, gezerken, evinde/işyerinde yaşarken, uyurken, dinlenirken ve sosyal ilişkiler kurarken can, mal ve namus güvenliğinin sağlanması olgusudur. Kentlere özellikle de metropol alanlara yoğun ve heterojen nüfus akımının yaşandığı günümüzde, kent ve güvenlik kavramları adeta birbirinden ayrılmaz iki kavram haline gelmiştir. Güvenlik hizmeti genel bir kamu hizmeti olarak algılansa da kentsel güvenliğin sağlanmasında yerel yönetimlerin de önemli yetki ve sorumlulukları olduğu ve merkezi yönetim ile yerel yönetimin işbirliği yaptığı konuların başında gelmektedir. Bu alanda polis, jandarma, çarşı ve mahalle bekçisi, zabıta, köy korucusu ve özel güvenlik birimleri kentsel güvenlik sorunlarına karşı bir çözüm aracı olarak düşünülmüş ve kentsel alanlarda çeşitli yetki, görev ve sorumluluklar ile donatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Kentsel Şartı, Kentli Hakları, Kentsel Güvenlik.

RIGHT TO URBAN SECURITY IN THE CONTEXT OF URBAN RIGHTS

Abstract

This is a theoretical study which focuses on the assumption that urban security is a fundamental right of urban residents. Urban security is the phenomenon of ensuring the safety of life, property and honor while satisfying the Daily needs, working, traveling, living at home / workplace, sleeping, resting and establishing social relations of the person or community living with in the boundaries of the city. In today's World where dense and heterogeneous population flows are experienced especially in metropolitan areas, the concepts of city and security have become two in separable concepts. Although security service is perceived as a general public service, it is one of the most important issue in which local administrations have important Powers and responsibilities in ensuring urban security and that central government and local government cooperate. In this area, police, gendarmerie, bazaar and neighborhood guards, municipal police, village guards and private security units have been considered as solutions against urban security problems and are equipped with various powers, duties and responsibilities in urban areas.

Keywords: European Urban Charter, Urban Rights, Urban Security.

*Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, atastekin@yahoo.com

GİRİŞ

Avrupa Kentsel Şartı'nda bahsedilen insan haklarından biri olan güvenlik hakkı kuşkusuz kentlerde yaşayan bireyler için büyük bir önem teşkil etmektedir. Kentsel güvenliğin var oluşu beraberinde birçok olumlu sonuçlar getirdiği gibi, güvenliğin olmayışı da beraberinde birçok sorun getirebilmektedir.

Kentsel güvenliği olumsuz yönde etkileyen faktörlerin başında; yoksulluk, göç ve buna bağlı olarak gecekondulaşma, sokak çocukları, evsizler vb. bireyler oluşturmaktadır. Saydığımız bu ve buna benzer etmenlerin beraberinde getireceği ilk olumsuzluklardan biri suçtur. Suç oranının yüksek olduğu bir yerde ise kent güvenliğinden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Örneğin başıboş bırakılan sokak çocukları ilk başlarda çok sorun olmasalar da ilerleyen dönemlerde geçimlerini sağlamak adına gasp ve hırsızlık gibi gayri hukuki yollara başvuracaklardır. Aynı şekilde bu grupta olan insanlar madde bağımlılığına müptela olabilmekte ve bunun temini için yine aynı şekilde hukuksuz yollara başvurabilmektedirler. Böyle bir durumda kent güvenliğinin zafiyete uğradığı tartışmasız bir hal almaktadır. Avrupa Konseyi ise burada yerel yönetimlere daha fazla rol biçerek bu olumsuz durumları ilk elden düzeltirmeye çalışmaktadır. Bunun için yerel yönetimlere bazı sorumluluklar yüklemektedir.

Son iki yüz yılda gerçekleşen yoğun kentleşme ve kentsel nüfusun artması, güvenlik hizmetlerinin kentsel alanda etkin biçimde yürütülmesini rahat bir kentsel yaşam için zorunluluk hâline getirmiştir. Bu kapsamda yerel yönetim birimlerinin halka en yakın hizmet birimleri olması nedeniyle güvenlik hizmetlerinin kentsel alanlarda örgütlenmesi hız kazanmıştır. Bu süreçte polis, jandarma, çarşı ve mahalle bekçisi, zabıta, köy korucusu ve özel güvenlik birimleri kentsel güvenlik sorunlarına karşı bir çözüm aracı olarak düşünülmüş ve kentsel alanlarda çeşitli yetki, görev ve sorumluluklar ile donatılmıştır.

1.AVRUPA KENTSEL ŞARTI

Avrupa Kentsel Şartı “Avrupa Konseyi” üyesi tüm ülkeler tarafından “Ortak Kent Politikası” olarak kabul edilmiş olan ve ulusal dillere çevrilip yayımlanan bir rehber program niteliğini taşımaktadır. Bu şart içinde barındırmış olduğu ilkeler gereği özellikle bunalımda olan kentler bakımından bir kurtuluş, bir çıkış yoludur (Acar, 2004:18).

Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Konseyi’nin yapmış olduğu kentsel politikalardan yola çıkılarak yapılmıştır. Bu politikaların gelişimi ise 1980 ile 1982 yılları arasında Konsey tarafından düzenlenen Kentsel Rönesans için Avrupa Kampanyası kapsamında geliştirilmiş ve düzenlenmiştir. Tüm Avrupa’yı kapsayan bu kampanya yerleşim yerlerinde yaşayacak olan insanların bu gereksinimlerinin iyileştirilmesi için yapılmıştır. Burada dört temel konuya daha çok ağırlık verilmiştir. Bunlar; Fiziki kentsel çevrenin iyileştirilmesi, konut stokunun iyileştirilmesi, yerleşim yerlerinde sosyal ve kültürel olanakların arttırılması ile toplumsal kalkınma ve halkın katılımının özendirilmesidir (Tortop ve Diğ., 2006:399).

Kentli haklarının uluslararası alanda ele alınması 1980’li yıllara kadar uzansa da bu hakların uluslararası bir metin haline ancak Avrupa Kentsel Şartı’nda ulaşabilmişlerdir. Avrupa Kentsel Şartı Türkiye’nin de dâhil olduğu Avrupa Konseyi’ne bağlı Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresinin 18 Mart 1992 tarihli 27. oturumunda kabul edilmiştir. Şart daha önceki uluslararası metinlerden farklı olarak hükümetlerin imzalarına değil de yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır. Türkiye’de Buca Belediyesi dışında henüz herhangi bir yerel yönetim birimi bunu imzalamış değildir (Pektaş ve Akın, 2010:27).

1.1. Şartın Amacı ve Yapısı

Bu şartın amacı olarak; yerel yönetimlerin bir kenti yönetebilmesi için pratiklerin belirlenmesi, gelecekte olabilecek bir Kentli Hakları Kongresi’ne temel ilkeler oluşturulması, bu şartın ilke ve kurallarını yerine getiren kentlere verilecek uluslararası ödüllere bir merkez oluşturulması gibi maddeler

gösterilebilir. Felsefesi ise; bu açıdan şart açık, belirli ve vurgu yapılmak istenen ipuçlarını içerir. Şartın kentsel gelişmenin yönetiminden sorumlu ve tanımlanmış yükümlülükleri olan net bir yerel yönetim boyutu bulunmaktadır (Tortop ve Diğ., 2006:400)

Avrupa Kentsel Şartı'nın maddelerine bakılacak olursa, bu maddelerin bireylerin, dayanışma ve sorumlu hemşeriliğe ilişkin eşit yükümlülükleri kabul edip benimsemelerine bağlıdır. Avrupa yerleşimlerinde yaşayan kentlilerin hakları şöyledir (Palabıyık, 2004:5-6).

a) güvenlik; olabildiğince suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış güvenli bir kenti belirtmektedir

b) sağlıklı çevre; hava gürültü, su ve toprak kirliliği olmayan, doğası ile doğal kaynakları korunan bir çevreyi tanımlamaktadır.

c) istihdam; Kentte yaşayanlara yeterli istihdam alanı oluşturularak, ekonomik kalkınmadan pay almaları ve ekonomik olarak özgür olmaları olanağını sağlamaktır. d) konut; dokunulmazlığın garanti edildiği, sağlıklı, satın alınabilir, yeterli konut stokunun sağlanması.

e) dolaşım; toplu ulaşım, özel araçlar, yayalar ve bisikletliler gibi tüm yol kullanıcıları arasında, birbirinin hareket kabiliyetinin ve dolaşım özgürlüğünü kısıtlamayan uyumlu ve düzenin sağlanması anlamına gelmektedir.

f) sağlık; Beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı çevrenin ve koşulların sağlanması ve bunun için gerekli adımların atılması.

g) spor ve dinlenme; yaş, yetenek ve gelir durum her ne olursa olsun her kentli için spor yapabilme ve boş vakitlerin değerlendirilme hakkı.

ğ) kültür; farklı kültürel faaliyetlere erişebilme ve katılabilme hakkı.

h) kültürler arası kaynaşma; geçmişten günümüze kadar farklı kültür ve etnik yapıları barındıran toplulukların barış ve huzur içinde yaşamalarının sağlanması hakkı.

1) kaliteli mimarı ve fiziksel çevre; tarihi yapıların duyarlı bir şekilde restorasyonu ve çağdaş mimari işlevlerin uygulanmasıyla uyumlu fiziksel mekânların ortaya çıkarılması.

i) katılım; kentlilerin gereksiz bürokrasilerden kurtarılması, olabildiğince kararlara katılımı ve bu kararlardan haberdar olmaları.

k) ekonomik kalkınma; yerel yönetimlerin doğrudan veya dolaylı bir şekilde ekonomik kalkınmada rol alması. Sürdürülebilir kalkınma; yerel yönetimlerin kalkınma hamlelerinde çevreye de duyarlı olmaları ve bununla uzlaşılı halinde olmaları.

l) mal ve hizmetler; kaliteli, erişilebilir ve kapsamlı bir şekilde yerel yönetim veya özel sektör ya da her ikisinin de ortaklığı ile sağlanması.

m) doğal zenginlikler ve kaynaklar; yerel doğal kaynak ve değerlerin yerel yönetimler tarafından akılcı ve verimli bir şekilde adaleti gözeterek yaşayanların lehine korunması ve yönetmesidir.

2.KENTSEL GÜVENLİK HAKKI

2.1. Güvenli Kent

Güvenli kent; o kentteki yerleşimcilerin kendilerini kentin herhangi bir yerinde, herhangi bir saatte güvende hissettikleri kenttir. Güvenli kent oluşturma çabaları güvenli kent kavramı olarak tanımlanabilir. Bir diğer tanımda ise; güvenli kent oluşturabilmeye yönelik kent planlaması, binaların tasarımları, trafik düzeninin sağlanması, kent bilgi ve güvenlik sistemleri, suçla ilişkin toplumsal, ekonomik ve politik boyutlar dâhil olmak üzere kentin tasarımına ve gelişimine yön verirken güvenlik kaygılarını ve kamunun düzenini göz önüne alarak suçların önlenmesi için uygun değer sosyal ve fiziki koşulları sağlamaya çalışan, suçun işlenmesinin ardından da suçluların yakalanmasını kolaylaştıran kentle ilgili yapılan çalışmaların bütünüdür (Gündüzöz, 2016:344).

Kentlerde yaşam, ancak güvenliğin sağlanmasıyla mümkün olabilmektedir. Kentlerde işlenen suçlar, kent güvenliğine olumsuz bir etki yapmaktadır. Kentin

güvenliğini ortadan kaldıran temel nedenlerin başında kentsel mekânlarla suç arasında bir ilişki olmasıdır. Suçun oluşabilmesi için suçlu, mağdur ve mekân olgusunun bir arada olması gerekmektedir. Bundan dolayı suçun işlendiği yer, suçu işleyen kişi kadar önemlidir (Brantigham, 1995, ss. 5-26; akt. Bahar, 2009:271).

Wilson ve Kelling'in 1982 yılında geliştirdikleri Kırık Pencereler Kuramı benzetmesi ile kent güvenliğini açıklamaktadırlar. Wilson ve Kelling kent yaşamındaki düzensizliklerin henüz küçük çaplıken çözülmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bu teoriye göre, bir evin pencerelerinden birinin kırılması ve tamir edilmemesi, kısa bir süre içinde o evin diğer pencerelerinin de kırılmasına ve evin tamir edilemez bir boyuta ulaşmasına neden olacaktır. Kırık pencerelerin tamir edilmemeleri, o yerde sosyal düzenin, kontrolün, kuralların ve sorumlulukların olmadığı anlamına gelmektedir. Kırık pencerenin kısa bir sürede tamir edilmesi ise, bölgede düzen ve asayişin korunduğu hissini vererek başka suçların işlenmesini ve bu ihtimali azaltacaktır. Toplum düzenini bozan kişi veya kişilere tepkinin olmaması, kuralları çiğnemek isteyenleri cesaretlendirir. Bu durum ise suç işleyenlerin de cesaretlenmesi anlamına gelmektedir. Sosyal kontrolün olmadığı yerde yasal otoritenin varlığından bahsedilemez. Kırık Pencereler Teorisi'ne göre sapkın davranışlara gecikmeden müdahale edilmesi gerekmektedir (Brantigham, 1995, ss. 5-26; akt. Bahar, 2009:271).

2.2. Kentin Güvenliğini Tehdit Eden Unsurlar

2.2.1. Kent Sokaklarında Yaşayan Çocuklar

Dünyada sokak çocukları kavramı ilk olarak 1851 yılında Henry Mayhew tarafından kullanılmıştır. Bu kavramın literatüre geçip yaygınlaşması ise 1979'da Birleşmiş Milletler Çocuk Yılından sonra olmuştur. 1980'li yıllarda UNICEF'in yaptığı çalışmalar neticesinde gerçek sokak çocukları ile sokağın çocukları şeklinde ayırım yapılarak bir tanımlamaya gidilmiştir. Sokaktaki çocuklar sokakta olan ve ailenin geçimine katkıda bulunmak adına çalışan çocuklar için kullanılan bir tanımlama iken; sokağın çocukları günlük

geçimlerini ailelerinden hiçbir destek almadan kendi başlarına sağlamaya çalışan çocuklar için kullanılan bir tanımlamadır. Sokağın çocukları; ya evi terk etmişlerdir ya da aileleri tarafından dışlanmışlardır. Bu çocuklar genelde toplum tarafından da dışlanırlar. Geceyi sokakta geçirirler, geç saatlere kadar uyumazlar, evleri yoktur, başıboş gezer, hırsızlık yapar ve suç işlerler. Bazıları da madde bağımlıydırlar (Günşen, 2009:13).

Türkiye’de ise sokak çocukları; refah devleti anlayışı, kamu hizmeti ve küreselleşme kavramlarının tartışıldığı 1990’lı yıllarda gündeme gelmiştir. Yine aynı dönemde rekabet, bireysellik ve piyasa gereklilikleri gibi durumların olumlandığı bir zaman dilimine denk gelmektedir. Değer yargılarımıza yeni kavram ve düşünceler girmiştir. İş böyle bir ortamda “sokak çocukları” kavramı gelişmiştir. Büyük kentlere göç ile de bu kavram bir suç unsuru teşkil etmeye başlamıştır. Sokaklara itilen çocuklar ile gasp ve kapkaç oranlarındaki artışta bir paralellik görülmüştür. Çocukların suçu kolay işlemesi ve daha az delil bırakması bakımından sorunun büyüyerek devam ettiği görülmektedir (Fırat, 2008:215).

Sokaklarda çalışan çocukların sorun olmasındaki en önemli sebep ise; çocukların sosyal ve kültürel tehlikelere karşı zayıf durumda olmaları, istismara açık olmaları ile olabilecek tehlikelere karşı koyabilecek güçte olamamalarıdır (Kömürcü ve Avşar Negiz, 2006:976). Bu kadar rahat bir şekilde istismara açık ve savunmasız olan çocuklar elbette suça bulaşma ve bulaştırılmaya karşı ortaya güçlü bir irade koyamayacakları görülmektedir.

2.2.2. Yoksulluk

Yoksulluk, ilk çağlardan günümüze kadar gelen önemli toplumsal sorunlar arasında yerini korumaktadır. Günümüzde ise küresel bir boyuta evrilmiş ve karmaşık bir hal almıştır. Küreselleşme ve kapitalizmin etkisiyle birlikte yoksulluk çok boyutlu bir hal almıştır. Dünyada maddi yönden akışların hızlanması bir yandan zenginliği arttırmakta, bir yanda da kitlesel yoksul kesimleri meydana getirmektedir. Bunun en önemli nedeni ise kaynakların adil

olmayan bölüşümdür. Yani zenginler daha zengin olmakta, yoksullar da daha yoksul olmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012:78).

İktisadi olarak eşitsizlik, işsizlik ve yoksulluk ile suç arasında pozitif bir bağlantının olduğuna işaret edilmektedir. Birçok sosyolog, yoksul insanların suçlu fiillere daha fazla yakın olduklarını ileri sürmektedir. Bunda yoksulluğun bıçak sırtında bir yaşamı imlemesi, onların genelinde olumsuz koşullarda bulunması, dezavantajlı yerlerde ikamet etmeleri, sağlıksız ve dengesiz beslenmeleri ve toplum tarafından dışlanmalarının büyük bir payı bulunmaktadır. Yoksul bireylerin toplumsal denetim ve normatif kuralları boş geçmesi hiççilik ve kuraldışı eylemlere yönelmelerinde kolaylaştırıcı bir etmen olabilir. Her sınıftan insan kente özgü bireyci ve rasyonel kültürün rüzgârına yenik düşebilmektedir. Her kesimde bu rüzgâr ile bazı bozukluk ve düzensizlikler meydana gelebilmektedir. Bu durum yoksul kesimde etkisini daha farklı bir boyutta göstermektedir. Bıçak sırtında yaşayanlar ayakta kalmak için mecburiyetten bir takım kural dışı yollara daha kolay sapabilmektedir (Aytaç, 2016:138).

2.2.3. Evsizler

21. yüzyılda Türkiye’de evsiz olarak adlandırılan yeni bir yoksulluk türü şekillenmiştir. İmajları kuran kanaatin, literatürün, söylem ve görme biçimlerinin görünmezleştirdiği evsizlik olgusu; ilk başlarda evsiz olmayan bedenlerin uzun soluklu bir statü kaybı ve korunmasızlık süreci neticesinde hukuki, ekonomik ve kurumsal güç ilişkilerinin kesişiminin de evsizleşmesi durumudur. Evsizlik sadece bir yoksulluk kategorisi değildir. Bu durum sınıfsal bir durum ve statüye işaret etmekle birlikte sadece ekonomik olarak da izah edilebilecek değildir (Gümüş, 2016:1).

Kentsel güvenliğe bakıldığında, kent merkezlerini oluşturan yerlerde, sokakta yaşayan kimsesizler ile tinercilerin sürekli barındığı mekân haline gelen parklar, üst geçitler, Pazar alanları, otopark vb. yerler karşımıza çıkmaktadır. Birçok yerde öne çıkan ve çağdaş bir gereksinim olan oturma yerleri, çoğu zaman kentlilerin yerine, evsiz, fakir ve tinercilerin kullandığını görmekteyiz (Fırat,

2008:212). Buda kentte yaşayan insanları güvenlik bağlamında tedirgin etmektedir. Yine evsiz yaşamak zorunda kalıp daha sonra da madde bağımlılığına yakalanan, maddi sıkıntılar yaşayan bu insanlar kural dışı yollara başvurabilmektedir.

2.2.4. Dilencilik

Yabancı sözlüklerden biri olan Merriam Webster dilenci kavramını; hediye talep ederek yaşamını sürdüren kişi olarak tanımlamıştır. Longmen ise dilenciği yiyecek ve para talep eden kişi şeklinde tanımlamıştır. TDK'nin tanımlaması ise şöyle; geçimini dilenerek sağlayan kimse, ısrarlı bir biçimde ve arsızca bir şeyi isteyen kimse şeklinde tanımlamıştır (Özer ve Yontar, 2013:238).

Dilencilik ve bunun uzantısı olan çocuk istismarı yarası sorunuyla ancak organize bir şekilde mücadele edilebilir. Dilencilikğin sosyal ve ekonomik kökenli toplumsal bir sorun olmasına ek olarak dilenen çocukların sokakta yaşamaya alıştıktan sonra ileriki hamlede madde bağımlılığına kadar yönlendirilebildiği de unutulmamalıdır (Firat, 2008:214). Bu yönlendirmelerde haliyle suçu beraberinde getirecektir. Bu durumda elbette kentsel güvenliğe olumsuz bir etki yapacaktır.

2.2.5. Gecekondu

Gecekondu; Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nün yaptığı tanımlaya göre; bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak gerçek veya tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak sahibinin rızası ve bilgisi olmadan uygun bir biçimde yapılan, barınma ihtiyaçları devlet ve şehir idarelerince karşılanmayan, yoksul veya dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türüdür. Bu yapılar imar kanunlarına aykırı olarak, ilkel, denetimsiz ve sağlık şartlarından yoksun bir şekilde acele ile yapılmış konutlara verilen addır (Yıldırım, 2004:55).

Bir kentin güvenli olabilmesi için, çarpık kentleşme olarak da bilinen plansız kentleşmenin önlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Güvenli konutların inşası, açık-yeşil alanların ve spor tesislerinin, sosyal ve kültürel alan ve tesislerin sağlıklı ve standartlara uygun şekilde yapılması gerekmektedir.

Bunların tümü yapıldığında kentin kültürel ve tarihi dokusu da tahrip edilmemeli orijinalliği korunmaya çalışılmalıdır (Çalı, 2012:18). Yapıların düzenli ve belirli bir sisteme göre yapılması bir kentin güvenliği için hayati bir önem taşımaktadır. Gecekondulaşmanın getirmiş olduğu kentsel düzensizlik beraberinde elbette kentsel güvenlik zafiyetini de getirecektir.

2.3. Kentsel Güvenliğin Sağlanmasına Yönelik Yapılan Yerel Hizmetler

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin artan önemi sadece nüfus artışını getirmemiş, nüfus artışıyla birlikte kentler bazı güvenlik sorunlarının da kaynağı hâline gelmiştir. Kentsel güvenliği sağlama ve güvenli kent oluşturma görevi merkezi yönetim birimlerine olduğu kadar yerel yönetim birimlerine de düşmektedir. Burada kentsel güvenliğe yönelik polis, jandarma, çarşı ve mahalle bekçisi gibi unsurların kentsel güvenliğe yönelik yaptıkları katkılara yer verilmiştir.

2.3.1. Polis

Polis, basit hâliyle “şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıta” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019). Polislik, üstlendiği görevler ve görev alanı nedeniyle kent ile özdeşleşmiş bir meslektir. Nitekim bir tanımında polislik, “dünyanın en eski ve en yaygın mesleklerinden biri olan polislik mesleği, insanlık, uygarlık ve şehir mesleği” olarak tanımlanmıştır (Fındıklı, 2010:90 akt. Bal ve Beren, 2007:49).

Kentlerin kalkınması yönündeki en büyük engel olarak görülen artan suç oranları Avrupa Kentsel Şartı'nın da konularından birisi olan güvenli kent için büyük sorun oluşturmaktadır (Karasu, 2012:190). Bu nedenle kentlerdeki rahat yaşamın derecesini ifade eden kentsel konforun kentteki okul sayısı, park ve bahçeler, itfaiye ve polis hizmetleri, suç oranı gibi özelliklerle ölçülebileceği de savunulmuştur (Bookchin, 1999:37-38). Güvenli kent yaklaşımının kentlerin sadece asayişe ilişkin geleneksel polislik uygulamalarının dışında işsizlik, adaletsiz gelir dağılımı, toplumsal dışlanma gibi konuları da içermesi nedeniyle günümüzde polislik anlayışı sosyal bir içeriğe de kavuşmuştur. Bu nedenle

kentlerde toplum gücüyle desteklenen, diğer sosyal kurumlarla daha çok iş birliği içerisine girme potansiyeli bulunan toplum destekli polislik uygulamaları tartışılmaktadır (Kaypak, 2016:90). Kentin ve kentleşmenin karmaşık yapısı, güvenli kent için toplumun tüm kesimlerinin katkısını zorunlu kılmaktadır.

2.3.2. Jandarma

Polis gibi iç güvenlik hizmeti sağlayan ve genel kolluk görevi yürüten teşkilatlardan birisi olan Jandarma, il ve ilçe belediye sınırları dışında kalan yerlerde, bunun yanında belediye sınırları içerisine girmekle birlikte polis teşkilatının kurulmamış olduğu yerlerde güvenliği sağlamakla yükümlüdür (Gözler, 2019:534).

Kanundaki ifadesiyle “polis görev sahası dışında olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerler” Jandarma’nın görev ve sorumluluk alanı olarak belirlenmiştir (Resmi Gazete, 1983:5652). İlgili kanunda yer alan Jandarmanın kentsel güvenliğe ilişkin görevleri şu şekilde sıralanabilir:

- Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak,
- Kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek,
- Suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak,
- Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak.

2.3.3. Çarşı ve Mahalle Bekçisi

“Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse” olarak tanımlanan bekçi (Türk Dil Kurumu, 2019), kent mekânı açısından düşünüldüğünde “geceleri kentin dirlik ve düzeninden sorumlu kimseler” olarak açıklanmaktadır (Şimşek, 1993:125).

Türkiye’de polis ve jandarmaya kıyasla daha dar ölçekli bir görev alanı olan Çarşı ve Mahalle Bekçileri belediye sınırları içerisinde vazifelerini

yürütmektedirler. 1914 yılında yayınlanan “Çarşı ve Mahallât Bekçileri Hakkında Kânun-ı Muvakkat” adlı düzenlemede “şehir ve kasabalarda çarşı ve mahallât için bekçi istihdamı mecburidir” denilerek çarşı ve mahalle bekçilerinin görev alanları tanımlanmış ve bu alanlarda bekçi görevlendirilmesi zorunlu kılınmıştır. Yalnızca altı maddeden oluşan bu kanun 1966 yılına dek yürürlükte kalmıştır (Aksungur, 2018: 119).

1966 yılında yürürlüğe giren 772 Sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu’na göre çarşı ve mahalle bekçileri, görev ve sorumlulukları açısından emniyet teşkilatı bulunan yerlerde polis, jandarmanın görev alanı içerisine giren yerlerde ise jandarma ile ilişkilendirilmiştir (Resmi Gazete, 1966:4299). Bu yönüyle çarşı ve mahalle bekçileri, kentsel güvenlik konusunda Polis ve Jandarma’ya yardımcı birimler olarak konumlandırılmıştır. Bunun yanında bekçilerin adli kolluk işleriyle ilgili vakalarda, delilleri muhafaza tedbiri almak için halkın yardımına da başvurabileceği kanunda ifade edilmiştir. İlgili kanunda çarşı ve mahalle bekçilerinin kentsel güvenlik konusundaki görevleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Can, mal ve ırza yönelik saldırı ve tehditleri önlemek, saldıranları yakalamak,

- Sanıkları yakalamak,

- Kamu düzen ve güvenini bozacak mahiyetteki gösteri, yürüyüş ve karışıkların yapılmasına karşı, genel kolluk kuvvetleri gelinceye kadar önleyici tedbirleri almak,

- Uyuşturucu, kumar, gizli fuhuş, halkın huzurunu bozma, halkın huzurunu bozacak düzeyde gürültü yapma, araç trafiğine engel olma, yangın, deprem vb. tehlikelere ilişkin önbilgileri polis, jandarma ve itfaiye teşkilatına haber vermek ve önlenmesi gerekenleri önlemek görevleri verilmiştir.

- Bekçilerin yolda hastalanan, kazaya uğrayanlara, kimsesiz, aciz ve çocuklara yardım edilmesine, yangın ve su baskını gibi durumlarda önleyici

tedbir almalarına, hayvan hastalıkları, bulaşıcı ve salgın hastalıklar, elektrik, su, kanalizasyon gibi kaynaklardan gelen tehlikelerin ilgili kuruluşlara bildirilmesi gibi çok sayıda konuda görevleri bulunmaktadır.

2.3.4. Zabıta

Belediye zabıtası: “belediye sınırları içerisinde beldenin düzen ve huzurunun sağlanmasıyla görevli, Belediye Kanunu’na kendilerine verilen görevler ile belediyeye karşı işlenen suçların takibini yapmakla yükümlü olan kimse” olarak tanımlanabilmektedir (Alyot, 2008: 842).

Türkiye’de belediye zabıta teşkilatı, 22.02.2007 tarih ve 26442 sayılı kanuna tabidirler. Kanunda zabıtaya atfedilen görevlerin başında belediye sınırları içinde beldenin düzenini, belde halkının huzurunu ve sağlığını sağlayıp korumak amacıyla kanun, tüzük ve yönetmeliklerde belirtilen görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak ile sorumludur (R.G, 2017:1) ibaresi yer almaktadır.

Yönetmelikte zabıtanın görev alanı olarak belediye sınırları belirlenmiştir. Mücavir alanlarda ise zabıta, sadece belediyeye mahsus hizmetlerde kanuni yetki ve sorumluluk çerçevesinde hareket edebilmektedir. Güvenlik hizmetlerinin yapısı gereği ve sürekliliği kapsamında, zabıtanın görevinin vardiyalar halinde 24 saat devam ettirileceği ifade edilmektedir (Çalı, 2012:14).

Türkiye’de belediye zabıtasının görev alanı olarak belediye sınırlarının içerişi belirlenmiştir. Ayrıca mücavir alanlarda kanunlarca belediyenin yetki ve sorumluluğuna verilmiş hizmetler bakımından belediye zabıtasının da yetki ve görevi bulunmaktadır (Çelik ve Böke, 2018:8). Görev alanı bakımından belediye zabıtası kentsel güvenliğin asli bir elemanıdır. Mevzuatta polisiye önlemler dışında kentsel güvenliğe yönelik birçok görevin belediye zabıtalılarına verilmiş olması zabıtalıların yerel hizmetlerdeki önemini artırmıştır. Belediye zabıtasının kentsel güvenlik ile ilgili olduğu düşünülen görevleri şu şekilde sıralanabilir (Çelik ve Böke, 2018):

- İşyeri açma ruhsatlarını denetlemek ve kapatma cezalarını uygulamak,

- İmara aykırı yapıların tespiti ve mühürlenmesi, yıkımı, para cezası kesilmesi,
- Hayvan sağlığı ve korunmasına ilişkin görevler,
- Karayolları kenarındaki yapı ve tesisler ile ilgili görevler,
- Servis ve toplu taşıma araçlarının denetimi,
- Belediyelerce yapılan alt yapı çalışmalarında gerekli trafik önlemlerini almak,
- Belediyelerce dikilen trafik işaret ve levhalarına verilen hasarları tespit etmek,
- Beldenin yabancıları bulunan kimselere yardımcı olmak,
- Yardıma muhtaç kimselerin tespiti ve ilgili yerlere bildirmek, muhtaçlık durumu araştırması yapmak,
- Orman zabıtasına yardımcı olmak,
- Afetlerde gerekli tedbirleri almak,
- Belediye zabıtalara dilencilik, gürültü, başkalarına rahatsız etme, işgal, çevreyi kirletme, afiş asma, sigara içme yasağına uymama gibi çok sayıda kabahat/suçla ilişkin ceza verme yetkileri ile donatılmıştır.

2.3.5. Köy Korucuları

Kentsel güvenliğe katkı sağlayan ve yerel güvenlik hizmeti yürüten birimlerden bir diğeri ise köy korucularıdır. Köy korucuları, köy kolluğu faaliyeti yürütmekte olup korucular, köy ihtiyar meclisi tarafından belirlenerek muhtarca kaymakama bildirmekte ve kaymakamın onayı ile göreve başlamaktadırlar (Nohutçu, 2015:381).

18.03.1924 tarih 442 sayılı Köy Kanunu'nun 8. fına göre köy sınırı içinde herkesin ırzını, canını ve malını korumak için köy korucuları bulundurulur. Her köyde en aşağı bir korucu bulunur. Nüfusu binden yukarı köylerde her beş yüz kişiye bir korucu daha tutulur. Korucular ihtiyar meclisi tarafından tutulur ve köy muhtarının vereceği haber üzerine kaymakamın buyruktusu ile işe başlar (R.G, 1924:247). Köy korucularına verilen köy sınırında bulunan herkesin ırzını, canını ve malını koruma görevi kentsel güvenlikte köy korucularının

önemi görülmektedir. İlgili kanunda korucuların kentsel güvenliğe ilişkin görevleri şu şekilde sıralanabilir:

- Köy sınırı içinde herkesin ırzını, canını ve malını korumak,
- Gönüllü güvenlik korucuları ile birlikte çapulcular, eşkıya ve yağmaya karşı köy halkını korumak.

2.3.6. Özel Güvenlik

Türkiye’de 1981 yılında çıkarılan bir kanunla hukuki dayanağa kavuşan özel güvenlik anlayışı, polis ve jandarmanın herkesin güvenliğini sağlamakla sorumlu olmadığı düşüncesinden hareketle gelişmeye başlamıştır (Şafak, 2000:484). Nitekim polis ve jandarma güçleri ülkenin her bölgesinin ve her insanın güvenliğini sağlayabilecek kapasiteye sahip değildir. Bu nedenle genel kolluğun asli olmayan görevlerini yapmak ve yükünü hafifletmek amacıyla Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun çerçevesinde özel güvenlik teşkilatları kurulmuştur (Çalı, 2012:14).

Kentsel güvenlik bireysel olarak değil de birden fazla kurum ve kuruluş müdahil olması ile çözüme kavuşturulabilecek bir sorundur. Bu sorun acil olarak en doğrudan uygulanabilir önlemlerin olması zorunluluğunu getirmektedir. Bu güvenlik sistemi önceleri bireysel, daha sonraları ise belli apartman ve siteler düzeyinde ilgilileri gereken güvenlik önlemlerini almaya yöneltmiştir. Hatta bazı sivil toplum kuruluşları düzeyinde kentlerin ada veya mahalle çapında korunması için ortak yönelimin geliştirilmesi önerilerinde bulunmuşlardır (Fırat, 2008:221). Bu doğrultuda ilgili kanunda kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette bir hizmet olarak ifade edilen özel güvenlik birimleri, kişiler veya kurumlar için silahlı veya silahsız güvenlik hizmeti vermektedirler (Resmi Gazete, 2004:8843-8844).

2.4. Kentsel Suçları Önlemede Kentsel Dönüşümün Rolü

Kente özgü suçlar, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızla yükselmektedir. Neo-liberalizmin ve küreselleşmenin kentlerde ortaya çıkarıp hızlandırdığı kentsel ayrışma bu saptamanın en temel sebeplerinden biri

olmuştur. Türkiye’de kentsel dönüşümün, kentsel suçları önleyebilmesi adına; temizleme, yeniden canlandırma, soylulaştırma, yeniden üretim, iyileştirme ve yeniden geliştirme gibi dönüşümün etkin araçları kullanılmalıdır. Çünkü kentsel suçların mekânları, genellikle gecekondular alanları, yasadışı alanlar ve kent içinde bulunan yoksul mahallelerdir. Buradaki niteliksiz konutlar, çöp dolu sokaklar, az işleyen okullar, kontrolsüz ve çıkmaz sokaklar gibi kentte olumsuz bir havaya neden olan bu tür yerler kent güvenliğini de tehdit etmektedir. Bu yüzden kentsel dönüşümün temel hedefi bu alanların yaşam koşulları ve niteliğini arttırmak olmalıdır (Özden ve Diğ., 2007:2-4).

SONUÇ

Avrupa Kentsel Şartı’nın getirmiş olduğu kentli haklarından bir olan güvenlik hakkının hem bireysel olarak hem de toplumsal olarak kente olumlu yönde katkı sağladığı aşikârdır. Kentte her bireyin huzurlu ve kaliteli bir yaşam sürmesi doğrudan veya dolaylı olarak kentsel güvenlik kavramının iyi bir şekilde anlaşılıp uygulanmasına bağlıdır. Yerel yönetimler bunun için her ne kadar mücadele etse de ciddi manada bir iyileşmenin olmadığı görülmektedir.

Kentsel güvenliğin sağlanmasında yerel yönetimlerin önemli bir aktör haline geldiği kuşkusuzdur. Güvenlik hizmetinin merkezi yönetim ve yerel kolluk güçleriyle iş birliği dahilinde yapılması ve yerel kolluğun güçlendirilmesi gerekmektedir. Kent güvenliğini sağlanmasında “salt güvenlik” tedbirleri yerine kentleri güvenli alanlara dönüştürmek için kentsel planlamada güvenliğin dikkate alındığı, kentte karşı suçun önlenmesi, kentsel dönüşümün suçu önleyici şekilde planlanması, suç korkusunun önüne geçecek suç korkusunu önleyici kentsel politikalarının gerçekleştirildiği bir kent yönetim sürecinin olması gerekmektedir.

Polis, jandarma, çarşı ve mahalle bekçisi, belediye zabıtası, köy korucusu ve özel güvenlik birimleri kentsel alanda güvenliğin sağlanmasına yönelik görev ve sorumluluklara sahiptirler. Kentsel güvenliğin salt fiziksel unsura odaklanan polisiye önlemlerden ibaret olmadığı kabul edilirse bu birimlerin farklılaşan görevlerinin ve kentte bir araya gelmesi, güvenli kentin paydaşlara dayalı bir

düzyde oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Hizmetin alıcısı konumunda olan vatandaşın yerel ile olan bağının güçlendirilmesi için bu birimler vasıta olabilir. Bu nedenle kentin sakini ve sahibi olan vatandaşın güvenli kenti oluşturabilmesi için güvenlik hizmetine katkı sağlayabileceği gönüllü ve kurumsal mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. H. (2004). "Avrupa Kentsel Şartı" Işığında Ulaşım ve Hareketlilikte İzmir'de Uygulanan Bütüncül Yaklaşım" Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi, 429(1), 18-22.
- Açıkgöz, R. & Yusufoglu, Ş. (2012). "Türkiye'de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları" İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1(1), 76-117.
- Aksungur, A. B. (2018). Türk İdare Geleneğinde Yerel Güvenlik: Çarşı ve Mahalle Bekçilerine Dair Bir İnceleme (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alyot, H. (2008). Türkiye'de Zabıta. Ankara: Türk Polis Tarihi Araştırma Merkezi.
- Aytaç, Ö. (2016). "Kent, Yoksulluk ve Sosyal Düzensizlik Potansiyeli" Mukaddime Dergisi, 7(1), 135-155.
- Bal, İ. & Beren, F. (2007). Polis Etiği. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bookchin, M. (1999). Kentsiz Kentleşme. Çev. Burak Özyalçın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Brantigham, P. J. (1995). "Criminality of Place: Crime Generators and Crime Attractors" European Journal Criminal Policy and Research, (3), 5-26. Akt. Bahar, H. İ. (2009). Sosyoloji. Ankara: Usak Yayınları.
- Çalı, H. H. (2012). "Avrupa Kentsel Şartı Çerçevesinde Güvenli Kent ve Yerel Yönetimler" Türk İdare Dergisi, (475), 9-32.
- Çelik, M. L. ve Böke, L. (2018). Zabitanın Cep Kitabı. Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği.
- Fırat, A. (2008). "Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi" Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(3), 201-228.
- Gözler, K. (2019). İdare Hukuku Dersleri. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Gümüş, G. (2016). Evsizlik: Yeni Bir Metropol Yoksulluğu Deneyimi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Gündüzöz, İ. (2016). "Türkiye ve Dünyada Güvenli Kent Yaklaşımı: Kentsel Güvenlik mi? Güvenli Kent mi?" Türk İdare Dergisi, (483), 335-368.
- Günşen İçli, T. (2009). "Çocuk Suç ve Sokak" Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Karasu, M. A. (2012). "Kent ve Suç Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 13 (2), 175-192.

- Kaypak, Ş. (2016). “Kentsel Bir Sorun Olarak Kentsel Güvenlik” Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(33), 35-50.
- Kömürcü, B. Negiz Avşar, N. (2016). “Kentsel Bir Sorun Alanı Olarak Sokakta Çalışan Çalıştırılan Çocuklar: (Isparta Örneği)” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 21(3), 971-994.
- Nohutçu, Ahmet (2015). Kanunname (İdare Hukuku, İdari Yargılama Hukuku). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Özden, P. P., Ün, K. H. ve İnce, Y. (2007). “Kentsel Suç, Mekan ve Dönüşüm: Üsküdar ve Fatih İlçeleri Üzerinden Sorgulama” [Http://S3.Amazonaws.Com/Academia.Edu.Documents/35269567/Tam_Metin.Pdf](http://S3.Amazonaws.Com/Academia.Edu.Documents/35269567/Tam_Metin.Pdf). Adresinden Edinilmiştir.
- Özer, E. & Yontar, İ. G. (2013). “Kent Güvenliğini Tehdit Eden Bir Unsur Olarak Dilencilik” Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 12(43), 237-249.
- Palabıyık, H. (2004). Avrupa Kentsel Şartı, Z. Toprak, H. Yavaş, M. Görün (Ed.) Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Kongresi Anlaşmaları. Kentli Hakları ve Avrupa Kentsel Şartı(197-253). İzmir: Birleşik Yayınları.
- Pektaş, E.& K, Akın, F. (2010). “Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı” ve Türkiye. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12(2), 23-49.
- Resmi Gazete (22.07.1966). Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu. (12355), 4299-4307.
- Resmi Gazete (07.04.1924). Köy Kanunu. Mevzuat Bilgi Sistemi, 5(68), 237-260.
- Resmi Gazete (11.04.2017). Belediye Zabıta Yönetmeliği. Mevzuat Bilgi Sistemi, (26490), 1-13.
- Resmi Gazete, (12.03.1983). Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanunu. (17985). 5649-5656.
- Şafak, A. (2000). Özel Koruma Görevlilerinin Yetki-Görev ve Eğitimi Sorunu Türkiye Gerçeği. 21. Yüzyılda Polisin Eğitimi Sempozyumu, 483-511.
- Şimşek, İ. (1993). Bekçiler. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 2, 125- 126. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tortop, N., Aykaç, N., Yayman, H. & Özer, A. (2006). Mahalli İdareler. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Türk Dil Kurumu (2019). <https://sozluk.gov.tr/>, E. T. 29.11.2019
- Yıldırım, A. (2004). Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.